

ks. Stanisław Łabendowicz

***Religia w szkole zgodna z polskim prawem
i systemem oświatowym***

***Religion at school in accordance with the Polish law
and the educational system***

Summary

This article is an attempt to present arguments supporting the need to organize school religion classes. In undertaking this task, the author relies on such sources as the documents of the law in force in Poland, international legal acts, the tradition of European culture and the teaching of the Catholic Church. The educational role of school catechesis in the educational and school curriculum and its impact on the integral development of the student will also be shown.

Key words: school catechesis, religion lesson, educational law, Constitution of the Republic of Poland, Concordat, legal act, integral development, educational curriculum.

Obecność lekcji religii w szkole jest jednym z tematów, które wywołują wśród społeczeństwa wiele emocji¹. Z tego względu jest to aktualnie jednym z najczęściej dyskutowanych tematów w debacie o systemie oświaty². Rozmowy te skupione są głównie na tym, co daje katecheza szkolna. Czy nie jest ona jedynie indoktrynacją? Czy niesie za sobą dla ucznia jakieś korzyści, które będą powszechnie akceptowalne?

Kościół w Polsce zabiegał o prawo swobodnego prowadzenia katechizacji dla dzieci i młodzieży, a rodzicom i wychowawcom nieustannie przypominał o zadaniach i obowiązkach na nich spoczywających.

Niniejszy artykuł jest próbą przedstawienia argumentów przemawiających za potrzebą organizowania szkolnych lekcji religii. Autor podejmując się tego zadania, opiera się na źródłach, na które składają się: dokumenty obowiązującego w Polsce prawa, międzynarodowe akty prawne, tradycja kultury europejskiej oraz nauczanie Kościoła katolickiego. Ukazana zostanie również rola wychowawcza katechezy szkolnej w programie wychowawczo-szkolnym szkoły oraz jej wpływ na integralny rozwój ucznia.

¹ Por. R. Chałupniak, *Katecheza w szkole czy poza szkołą?*, „Paedagogia Christiana” 2012, t. 29, nr 1, s. 177; M. Chrostowski, *Nieteologiczne argumenty na rzecz edukacji religijnej w szkołach publicznych w Polsce*, „Paedagogia Christiana” 2021, t. 48, nr 2, s. 101-102.

² M. Chrostowski, *Nieteologiczne argumenty...*, dz. cyt., s. 91-92.

1. Katecheza szkolna w Polsce i w krajach europejskich

We wrześniu br. miną 34 lata od momentu powrotu lekcji religii do polskiego systemu edukacji szkolnej³. Dla wielu ten powrót miał być pomocą i „wzmocnieniem, a nawet wręcz gwarantem realizacji (...) funkcji wychowawczej [instytucji oświatowej], która w dłuższej perspektywie miała przyczynić się do moralnej odnowy społeczeństwa”⁴.

Obecnie coraz częściej pojawiają się dyskusje nad zasadnością katechezy w placówkach edukacyjnych, zwłaszcza publicznych. Dylematy dotyczą, m.in. tego, czy lekcje religii powinny odbywać się w szkole, czy jednak powinny powrócić – jak w czasach PRL-u – do salek przyparafialnych lub tego, czy zajęcia te winny być finansowane z budżetu państwa, czy też ich opłacanie powinno leżeć w gestii wspólnoty Kościoła.

Argumentami przemawiającymi za obecnością szkolnego nauczania religii w oświatowych placówkach publicznych są obecnie obowiązujące podstawy prawne zawarte zarówno w dokumentach polskich (*Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej* z dnia 2 kwietnia 1997 r.⁵; *Ustawa o systemie oświaty* z dnia 7 września 1991 r.⁶; *Ustawa o prawie oświatowym* z dnia 14 grudnia 2016 r.⁷; *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej w sprawie warunków i sposobu organizowania lekcji religii w publicznych przedszkolach i szkołach* z dnia 14 kwietnia 1992 r.⁸; *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej zmieniające rozporządzenie w sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w szkołach publicznych* z dnia 30 czerwca 1999 r.⁹; *Obwieszczenie Ministra Edukacji Narodowej w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej w sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w publicznych przedszkolach i szkołach* z dnia 28 maja 2020 r.¹⁰; *Porozumienie między ministrem edukacji narodowej i Konferencją Episkopatu Polski w sprawie kwalifikacji nauczycieli religii* z dnia 6 września 2000 r.; *Ustawa o gwarancjach wolności sumienia i wyznania* z dnia 17 maja 1989 r.¹¹), jak i aktach międzynarodowych (*Konkordat między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską* z dnia 28 lipca 1993 r.¹²; *Protokół nr 1 do Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności* z dnia 20 marca 1952 r.¹³; *Powszechna deklaracja praw człowieka* z dnia 10 grudnia 1948 r.; *Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych* z dnia 19 grudnia 1966 r.¹⁴), a także w ustawach regulujących w sposób indywidualny status prawny poszczególnych wyznań, np. *Ustawa o stosunku Państwa do Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego*

³ Por. S. Łabendowicz, *Edukacja religijna w szkole w świetle założeń programowych katechezy Kościoła katolickiego w Polsce po 1990 r.*, „Zeszyty Formacji Katechetów” 2020, t. 80, nr 4, s. 25.

⁴ P. Mąkosa, *Szkolna lekcja religii istotnym elementem wychowania w szkole*, w: „Wychowanie w szkole”. *Od bezradności ku możliwościom*, red. R. Chałupniak, T. Michalewski, E. Smak, Opolo 2014, s. 351-352; por. A. Potocki, *Polemiki wokół powrotu lekcji religii do państwowego systemu oświaty*, „Ateneum Kapłańskie” 1992, t. 84, nr 2, s. 229-231; K. Misiaszek, *Wychowawcze wartości lekcji religii*, http://www.ndk.archibial.pl/art.php?id_artukul=121, dostęp online: 21.03.2014.

⁵ Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483.

⁶ Dz.U. 1991 nr 95 poz. 425.

⁷ Dz.U. 2017 poz. 59.

⁸ Dz.U. 1992 nr 36 poz. 155.

⁹ Dz.U. 1999 nr 67 poz. 753.

¹⁰ Dz.U. 2020 poz. 983.

¹¹ Dz.U. 1989 nr 29 poz. 155.

¹² Dz.U. 1998 nr 51 poz. 318.

¹³ Dz.U. 1995 nr 36 poz. 175.

¹⁴ Dz.U. 1977 nr 38 poz. 167.

z dnia 4 lipca 1991 r.¹⁵, w której znajduje się zapis, że Kościół „ma prawo do prowadzenia katechezy i nauczania religii” (art. 15 ust. 1)¹⁶.

Najwyższym aktem prawnym w Polsce jest *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej* z 1997 r. Autorzy tej ustawy zasadniczej w jej art. 53 zapewniają każdemu obywatelowi wolność sumienia i religii, a w ust. 4 tego punktu zagwarantowali wszystkim kościołom lub innym związkom wyznaniowym o uregulowanej sytuacji prawnej¹⁷ możliwość nauczania ich religii w szkołach. Z kolei w art. 48 ust. 1 i art. 53 ust. 3 przyznali rodzicom prawo do wychowania swoich dzieci zgodnie z własnymi przekonaniem¹⁸. Z przepisu tego wynika, iż przesłanką niezbędną dla szkolnych lekcji religii jest wola rodziców/opiekunów prawnych lub samych uczniów po osiągnięciu przez nich pełnoletności¹⁹.

Kolejnymi aktami prawnymi przemawiającymi za obecnością religii w szkolnym systemie nauczania są: *Ustawa o systemie oświaty* z 1991 r. i *Ustawa o prawie oświatowym* z 2016 r. W preambule tego drugiego dokumentu jego autorzy wymieniają nadrzędny cel polskiej szkoły: „Szkoła winna zapewnić każdemu uczniowi warunki niezbędne do jego rozwoju, przygotować go do wypełniania obowiązków rodzinnych i obywatelskich w oparciu o zasady solidarności, demokracji, tolerancji, sprawiedliwości i wolności”. Ponadto odwołując się do chrześcijańskiego dziedzictwa i wypracowanego przez niego systemu wartości, wskazują, że „Nauczanie i wychowanie (...) za podstawę przyjmuje uniwersalne zasady etyki”. Założenia te w sposób szczególny spełniają lekcje religii lub etyki. Preambuła tej ustawy niejako potwierdza stanowisko Komisji Wspólnej przedstawicieli Rządu RP i Konferencji Episkopatu Polski, która 27 czerwca 1990 r. przyjęła stanowisko, iż: „Katechizacja dzieci i młodzieży niesie ze sobą podstawowe wartości etyczne i moralne w procesie wychowania”²⁰, a także aprobuje pogląd Ministra Edukacji Narodowej prof. H. Samsonowicza, który w *Instrukcji dotyczącej powrót nauczania religii do szkoły w roku szkolnym 1990/91* napisał: „Katechizacja dzieci i młodzieży niesie ze sobą podstawowe wartości

¹⁵ Dz.U. 1991 nr 66 poz. 287.

¹⁶ Por. Konferencja Episkopatu Polski, *Katecheza w polskich szkołach jest zgodna z „Konstytucją RP” i europejskimi standardami, wbrew opiniom niektórych krytyków*, https://opoka.org.pl/biblioteka/T/TA/TAK/nauczanie_2016.html, dostęp online: 29.01.2024; S. Łabendowicz, *Edukacja religijna w szkole...*, dz. cyt., s. 26; Ł. Bernaciński, *Analiza prawna dotycząca obecności religii w szkole – komentarz do wniosku radnej m. st. Warszawy Agaty Diduszko-Zyglewskiej o udzielenie informacji publicznej przez dyrektorów warszawskich szkół*, <https://ordoiuris.pl/wolnosc-religii-w-szkole/analiza-prawna-dotyczaca-obecnosci-religii-w-szkole-komentarz-do-wniosku>, dostęp online: 29.01.2024.

¹⁷ Przepis ten dotyczy wszystkich kościołów i związków wyznaniowych działających w sposób legalny, zgodny z prawem, które zostały wpisane do *Rejestru kościołów i innych związków wyznaniowych* prowadzonego przez Wydział Rejestru Kościołów i Innych Związków Wyznaniowych przy Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji.

¹⁸ Por. Konferencja Episkopatu Polski, *Katecheza w polskich szkołach...*, dz. cyt.; S. Łabendowicz, *Edukacja religijna w szkole...*, dz. cyt., s. 26; H. Misztal, *Gwarancje prawa międzynarodowego i polskiego w zakresie uprawnień rodziców do religijnego wychowania dzieci*, „Studia z Prawa Wyznaniowego” 2000, nr 1, s. 5-20; K. Warchałowski, *Prawo rodziców do wychowania dzieci zgodnie z własnymi przekonaniem*, „Annales Canonici” 2010, nr 6, s. 57-65; Ł. Bernaciński, *Analiza prawna dotycząca obecności religii w szkole...*, dz. cyt.

¹⁹ Por. Art. 12 *Ustawy o systemie oświaty* z dnia 7 września 1991 r. (Dz.U. 2004 nr 256 poz. 2572 z późn. zm.); *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej w sprawie warunków i sposobu organizowania lekcji religii w publicznych przedszkolach i szkołach* z 14 kwietnia 1992 r. (Dz.U. 1992 nr 36 poz. 155); K. Więcek, „Nauczanie religii katolickiej w polskiej szkole publicznej w kontekście prawa rodziców do wychowania religijnego dzieci”. *Aspekty historyczne i wybrane aktualne problemy*, „Studia z Prawa Wyznaniowego” 2013, nr 16, s. 189-190.

²⁰ Cyt. za: S. Łabendowicz, *Edukacja religijna w systemie szkolnym w służbie integralnego wychowania*, „Zeszyty Formacji Katechetów” 2019, t. 76, nr 4, s. 79; zob. tenże, *Edukacja religijna w szkole...*, dz. cyt., s. 24.

etyczne i moralne w procesie wychowania (...). Otwarcie się na religię oraz chrześcijańskie wartości etyczne będzie istotnym wzbogaceniem procesu wychowawczego młodego pokolenia”²¹.

Dzięki temu „kształcenie i wychowanie służy rozwijaniu u młodzieży poczucia odpowiedzialności, miłości Ojczyzny oraz poszanowania dla polskiego dziedzictwa kulturowego, przy jednoczesnym otwarciu się na wartości kultur Europy i świata”²².

Temat religii w szkole poruszany jest w sposób szczególny w dokumentach Ministra Edukacji Narodowej, np. w *Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej w sprawie warunków i sposobu organizowania lekcji religii w publicznych przedszkolach i szkołach* z 1992 r. oraz w aktach nowelizujących wynikających ze zmian reformy oświatowej, m. in. w *Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej zmieniającym rozporządzenie w sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w szkołach publicznych* z 1999 r. czy *Obwieszczeniu Ministra Edukacji Narodowej w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej w sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w publicznych przedszkolach i szkołach* z 2020 r. Dokumenty te zawierają szczegółowe zagadnienia dotyczące organizowania nauki religii w przedszkolach i szkołach publicznych. Z aktów tych wynika, że nauka religii lub etyki w publicznych przedszkolach i szkołach podstawowych organizowana jest na życzenie rodziców/opiekunów prawnych, natomiast w szkołach ponadpodstawowych na życzenie rodziców/opiekunów prawnych lub pełnoletnich uczniów. Lekcje religii lub etyki pozostają dla ucznia przedmiotem do wyboru (dobrowolnym), jednak z chwilą decyzji uczestnictwa w nim, staje się dla niego przedmiotem obligatoryjnym. Decyzję tę można zmienić w ciągu roku szkolnego i, jeśli zostało to zgłoszone przed terminem klasyfikowania, ocena z religii lub etyki nie zostanie umieszczona na świadectwie szkolnym²³.

O prawie pobierania nauki religii w szkole wypowiedział się również polski Trybunał Konstytucyjny, który w swoim orzeczeniu z 30 września 1991 r. stwierdził, iż zasada świeckości i neutralności, zawarta w art. 2 obowiązującej wówczas *Ustawy o rozwoju oświaty i wychowania* z dnia 15 lipca 1961 r.²⁴, może być podstawą wprowadzenia obowiązku zarówno nauczania religii, jak i oznaczanie jej zakaz. Czynnikiem decydującym jest tu wola pełnoletnich obywateli, dokonywana na podstawie ich prawa do wolności religijnej. Jak zaznaczył Trybunał: „Inne rozumienie tych pojęć oznaczałoby nie neutralność, a ingerencję państwa w wolność sumienia i wyznania obywateli”²⁵. W tym samym orzeczeniu polski Trybunał Konstytucyjny podkreślił, iż propozycje oddzielenia nauczania religii od nauczania pozostałych przedmiotów szkolnych naruszają wolność sumienia i religii zagwarantowaną zarówno w polskiej *Konstytucji*, jak i w aktach prawa międzynarodowego. Są one niezgodne z prawem, gdyż „państwo przyjęło (...) na siebie obowiązek realizacji prawa rodziców do wychowania dzieci zgodnie

²¹ Minister Edukacji Narodowej, *Instrukcja dotycząca powrotu nauczania religii do szkoły w roku szkolnym 1990/91*, w: *Aspekty prawne nauczania religii rzymskokatolickiej w polskim systemie oświatowym*, red. S. Łabendowicz, Radom 2001, s. 8-11.

²² Preambuła *Ustawy o prawie oświatowym* z dnia 14 grudnia 2016 r. (Dz. U. 2017 poz. 59).

²³ Por. S. Łabendowicz, *Edukacja religijna w szkole...*, dz. cyt., s. 27.

²⁴ Dz.U. 1961 nr 32 poz. 160.

²⁵ *Uzasadnienie do orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego z dnia 30 stycznia 1991 r.*; sygn. akt K. 11/90, „Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego. Zbiór Urzędowy 1991, poz. 2, s. 27-72; zob. W. Łączkowski, *Stanowisko Trybunału Konstytucyjnego w sprawie legalności instrukcji MEN dotyczącej powrotu religii do szkoły w roku szkolnym 1990/91*, w: *Nauczanie religii w szkole w państwie demokratycznym*, red. J. Krukowski, Lublin 1991, s. 69-83; K. Więcek, „*Nauczanie religii katolickiej...*”, dz. cyt., s. 189-190.

z własnymi poglądami, w tym poglądami religijnymi oraz zapewnienia wolności sumienia i wyznania, zaś jakiekolwiek regulacje, które nakazywałyby lub zakazywałyby nauczania religii wbrew woli rodziców, nie odpowiadają standardom konstytucyjnym oraz standardom prawa międzynarodowego²⁶.

Nauczanie religii katolickiej w szkołach publicznych gwarantuje *Konkordat między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską* z 1993 r. W art. 12 autoryzacji dokumentu potwierdzają obowiązek organizacji szkolnego nauczania religii na prośbę rodziców/opiekunów prawnych lub pełnoletnich uczniów. W ten sposób uznane i podkreślone zostało rodziców/opiekunów prawnych do religijnego wychowania dzieci²⁷.

Kolejnym międzynarodowym aktem prawnym przemawiającym za lekcjami religii w szkołach publicznych jest *Protokół nr 1 do Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności* z 1952 r., którego art. 2 „nie pozwala na rozróżnianie pomiędzy nauczaniem religii a nauczaniem innych przedmiotów”²⁸, stwierdzając, iż: „Nikt nie może być pozbawiony prawa do nauki. Wykonując swoje funkcje w dziedzinie wychowania i nauczania, Państwo uznaje prawo rodziców do zapewnienia wychowania i nauczania zgodnie z ich własnymi przekonaniami religijnymi i filozoficznymi”²⁹.

Z kolei art. 18 ust. 4 *Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych* z 1966 r. potwierdza prawo rodziców/opiekunów prawnych dziecka do jego religijnego i moralnego wychowania, głosząc, że: „Państwa Strony niniejszego Paktu zobowiązują się do poszanowania wolności rodziców lub, w odpowiednich przypadkach, opiekunów prawnych do zapewnienia swym dzieciom wychowania religijnego i moralnego zgodnie z własnymi przekonaniami”³⁰.

Szkolne nauczanie religii katolickiej w Polsce regulują także dokumenty Kościoła rzymskokatolickiego, w szczególności przepisy prawa kanonicznego oraz *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce* z 2001 r. *Dyrektorium* zobowiązuje w sumieniu katolickich rodziców/opiekunów prawnych do zapisania dzieci na szkolne lekcje religii³¹.

²⁶ *Uzasadnienie do orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego...*, dz. cyt.; zob. W. Łączkowski, *Stanowisko Trybunału Konstytucyjnego...*, dz. cyt., s. 69-83; K. Więcek, „Nauczanie religii katolickiej...”, dz. cyt., s. 189-190.

²⁷ Por. S. Łabendowicz, *Edukacja religijna w szkole...*, dz. cyt., s. 26; Ł. Bernaciński, *Analiza prawna dotycząca obecności religii w szkole...*, dz. cyt.

²⁸ Taką decyzję podjął Europejski Trybunał Praw Człowieka w wyroku Wielkiej Izby z 29 czerwca 2007 r. w sprawie Folgerø i in. przeciwko Norwegii (skarga nr 15472/02); zob. Ł. Bernaciński, *Analiza prawna dotycząca obecności religii w szkole...*, dz. cyt.

²⁹ Protokół nr 1 do Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, sporządzony w Paryżu dnia 20 marca 1952 r. (Dz.U. 1995 nr 36 poz. 175).

³⁰ *Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r.* (Dz.U. 1977 nr 38 poz. 167); zob. S. Łabendowicz, *Katecheza w zreformowanej szkole*, w: „Katecheza w szkole w perspektywie 20-lecia”. *Materiały z Sympozjum (Radom, 2 października 2010 roku)*, red. tenże, Radom 2010, s. 79-87; tenże, *Nauczanie religii w szkole z perspektywy 25-lecia*, w: „Przyjdź Królestwo Twoje”. *Księga pamiątkowa dedykowana Jego Ekscelencji Księdzu Biskupowi Henrykowi Tomaszkowi w siedemdziesiąt rocznicę urodzin*, red. M. Jagodziński, J. Wojtkun, Radom 2016, s. 392-393; tenże, *Katecheza w szkole – 25-lecie*, „Zeszyty Formacji Katechetów” 2015, t. 59, nr 3, s. 103-104; H. Suchocka, *Nauczanie religii w szkole w świetle konstytucji i ustawodawstwa wybranych państw europejskich*, w: *Nauczanie religii w szkole w państwie demokratycznym*, red. J. Krukowski, Lublin 1991, s. 81-85; J. Krukowski, „Kościół i państwo”. *Podstawy relacji prawnych*, Lublin 2000, s. 271-272; W. Janiga, *Katecheza w szkole w świetle obowiązującego prawa*, w: *Katecheza dziś*, red. J. Zimny, Sandomierz 2002, s. 171-174; B. Górowska, G. Rydlewski, „Regulacje prawne stosunków wyznaniowych w Polsce”. *Zbiór przepisów i dokumentów. Stan na dzień 31 października 1992 r.*, Warszawa 1992, s. 138-144; Z. Łyko, *Stanowisko kościołów niekatolickich w sprawie nauczania religii w szkole*, w: *Nauczanie religii w szkole w państwie demokratycznym*, red. J. Krukowski, Lublin 1991, s. 26; A. Mezglewski, „Polski model edukacji religijnej w szkołach publicznych”. *Aspekty prawne*, Lublin 2009, s. 62-76.

³¹ Por. Konferencja Episkopatu Polski, *Katecheza w polskich szkołach...*, dz. cyt.; Ł. Kasper,

Europa jest regionem, który „w szczególnym stopniu jest powiązany z chrześcijaństwem – zarówno w kontekście historycznym, jak i kulturowym”³², a nauczanie religii katolickiej w szkołach jawi się jako „istotne osiągnięcie europejskiej kultury prawnej w dziedzinie poszanowania wolności sumienia i religii”³³. Współcześnie „niemal wszystkie [23 z 27– St.] państwa Unii Europejskiej naukę religii traktują jako niezbędny element szkolnego systemu edukacji i finansują ją, gdyż wychodzą z przekonania, że bez tej formy edukacji obywatele będą mieć poważny kłopot z rozumieniem europejskiego «kodu kulturowego»”³⁴.

Polska, przywracając w 1990 r. nauczanie religii katolickiej do szkół, nawiązała tym samym do chrześcijańskich tradycji kontynentu europejskiego³⁵. Dzięki temu szkolna katecheza, wpisując się w społeczno-wychowawczy system szkoły, „aktywnie uczestniczy w procesie wszechstronnego rozwoju człowieka”³⁶, stając się „nośnikiem podstawowych wartości w procesie wychowawczym, co oznacza, że otwarcie się na religię oraz na chrześcijańskie wartości etyczne będzie istotnym wzbogaceniem tego procesu i przyczyni się do ukształtowania właściwych postaw młodego pokolenia Polaków”³⁷.

2. Wpływ katechezy szkolnej w integralny rozwój i wychowanie młodego człowieka

Wychowanie towarzyszy człowiekowi od początków jego dziejów, można powiedzieć, że jest tak stare jak on sam. Człowiek jest istotą wychowywaną, a więc podlega procesowi wychowania. Ponadto jako osoba społeczna może się rozwijać jedynie pośród innych osób³⁸. Podstawowe i niepodważalne zadanie wychowania należy do najbliższych – do rodziny. To ona jest fundamentem wychowania i integralnego rozwoju człowieka i posiada priorytet w tych zadaniach³⁹. Początkowo to właśnie na niej spoczywał ten obowiązek. Z czasem jednak „wychowanie stało się domeną społeczeństwa i instytucji do tego celu ustanowionych. Stało się tak, ponieważ najbliższe środowisko rodzinne nie mogło zapewnić młodemu człowiekowi odpowiedniego wykształcenia. Tym samym instytucje edukacyjne nie tylko zaczęły wspierać rodziny w wychowaniu ich potomstwa, ale otrzymały możliwość takiego formowania młodych ludzi, aby mogli oni stać się właściwie spełniającymi swą rolę członkami danego społeczeństwa”⁴⁰. Z tego względu placówki edukacyjne stały się instytucjami asymilacyjnymi młodszego pokolenia do uczestnictwa w życiu społecznym, nie tylko przez przekazywanie wiedzy, ale również poprzez wychowanie⁴¹.

Obowiązkowa religia lub etyka w szkole? Jak to wygląda w innych krajach Europy?, <https://pl.aleteia.org/2022/09/03/obowiazkowa-religia/>, dostęp online: 29.01.2024.

³² M. Chrostowski, *Nieteologiczne argumenty...*, dz. cyt., s. 94; por. U. Kropac, „Religion – Religiosität – Religionskultur”. *Ein Grundriss Religiöser Bildung in der Schule*, Stuttgart 2019, s. 247.

³³ Konferencja Episkopatu Polski, *Katecheza w polskich szkołach...*, dz. cyt.

³⁴ M. Przeciszewski, *Religia w szkole – jak to wygląda w Europie?*, <https://www.ekai.pl/religia-w-szkole-jak-to-wyglada-w-europie/>, dostęp online: 29.01.2024.

³⁵ Por. S. Łabendowicz, *Edukacja religijna w systemie szkolnym...*, dz. cyt., s. 79.

³⁶ Por. tamże; Konferencja Episkopatu Polski, *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce* [dalej: DKKKP], 1.

³⁷ S. Łabendowicz, *Edukacja religijna w systemie szkolnym...*, dz. cyt., s. 79.

³⁸ Por. R. Bednarczyk, *O wychowaniu i katechezie w obecnej szkole*, <https://www.katecheta.pl/Archiwum/2006/Katecheta-12-2006/VERBA-DOCENT/O-wychowaniu-i-katechezie-w-obecnej-szkole>, dostęp online: 22.01.2024.

³⁹ Por. S. Łabendowicz, *Edukacja religijna w systemie szkolnym...*, dz. cyt., s. 86-87; tenże, *Katecheza w zreformowanej szkole*, w: „Katecheza w szkole w perspektywie 20-lecia”..., dz. cyt., s. 90-95, 97-100.

⁴⁰ R. Bednarczyk, *O wychowaniu i katechezie...*, dz. cyt.

⁴¹ K. Skoczylas, *Katecheza w kontekście szkolnego programu wychowania*, „Studia Włocławskie” 2001, nr 4, s. 277.

Szkoła – zdaniem W. Okonia – to „instytucja oświatowo-wychowawcza zajmująca się kształceniem i wychowywaniem dzieci, młodzieży i dorosłych, stosownie do przyjętych w danym społeczeństwie celów i zadań oraz koncepcji oświatowo-wychowawczych”⁴². Z definicji tej wynika, iż musi ona nie tylko nauczać, ale również wychowywać⁴³. Z tego względu wymaga się od niej, aby obecne były w niej nie tylko programy kształcenia, ale również programy wychowawczo-profilaktyczne⁴⁴.

Zadania wychowania i nauczania muszą stanowić w pracy szkolnej integralną całość, gdyż jedynie wówczas przyniosą oczekiwane rezultaty⁴⁵. Człowiek winien podlegać integralnemu rozwojowi, w związku z czym należy zapewnić mu możliwość rozwoju fizycznego, psychicznego, emocjonalnego, intelektualnego i duchowego. Szkolna edukacja polega więc na spójnej, harmonijnej umiejętności realizacji zadań w zakresie kształcenia, zdobywania umiejętności, wychowania oraz profilaktyki⁴⁶. To właśnie w szkole uczeń powinien „znaleźć środowisko wszechstronnego rozwoju osobowościowego, pozwalające mu rozbudzić dociekliwość poznawczą, prowadzącą do wytrwałego szukania prawdy, dobra i piękna. Zwraca się też uwagę na kształtowanie samodzielności w dążeniu do dobra, które nie może się jednak opierać na motywacji egoistycznej, ale powinno uwzględniać dobro wspólne. Wskazuje się przy tym na konieczność odpowiedzialności za siebie i za innych. Szkoła przez swoją działalność dydaktyczną i wychowawczą ma uczyć także rzetelnej pracy i dążenia do wielkich celów życiowych. Powinna przygotowywać do życia w rodzinie, do uczestnictwa w życiu społeczności lokalnej i w życiu państwa. Ma uczyć rozpoznawania wartości moralnych, dokonywania wyborów i porządkowania własnego systemu wartości. Realizowany proces wychowawczy ma doprowadzić do ukształtowania się postawy dialogu, słuchania i rozumienia poglądów innych oraz współdziałania i współtworzenia szkolnej społeczności”⁴⁷. Potwierdza to również polskie Ministerstwo Edukacji Narodowej, które głosi, iż wychowanie szkolne „do jakiego zobowiązany jest nauczyciel, winno być mądrym towarzyszeniem uczniowi na drodze jego pełnego rozwoju. W ten sposób dowartościowano właściwie rozumiane samowychowanie, które domaga się stworzenia dla ucznia odpowiedniego środowiska wychowawczego”⁴⁸. Wychowanie jawi się więc jako „droga samorealizacji i głębokiego egzystencjalnego spełnienia, bez czego człowiek nie byłby w pełni tym, kim jest”⁴⁹. W idealnej sytuacji wychowawczej wychowanek sam wkracza na drogę samowychowania. Jednak do samorozwoju potrzebuje on kochających, ale i wymagających wychowawców, bez których nie będzie w stanie osiągnąć pełni człowieczeństwa. W takiej sytuacji zadaniem wychowawcy jest towarzyszenie

⁴² W. Okoń, *Nowy słownik pedagogiczny*, wyd. X (uzupełnione i poprawione), Warszawa 2007, s. 402; por. W. Osiał, *Misja wychowawcza lekcji religii w szkole*, „Warszawskie Studia Teologiczne” 2012, t. XXV, nr 2, s. 270.

⁴³ Por. W. Osiał, *Misja wychowawcza...*, dz. cyt., s. 270.

⁴⁴ Por. tamże; Minister Edukacji Narodowej, *Rozporządzenie w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół* z dnia 23 grudnia 2008 r. (Dz.U. 2009 nr 4 poz. 17 zał. 1-7).

⁴⁵ S. Łabendowicz, *Edukacja religijna w systemie szkolnym...*, dz. cyt., s. 86-87.

⁴⁶ Por. tamże, s. 85.

⁴⁷ K. Skoczylas, *Katecheza...*, dz. cyt., s. 278; por. *Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla sześciolatków podstawowych i gimnazjów* (Dz.U. 1999 nr 14 poz. 129).

⁴⁸ Por. Ministerstwo Edukacji o programie wychowawczym szkoły, „Biblioteczka Reformy” 2001, nr 37, s. 9; S. Dziekoński, *Wychowanie jako zadanie szkolnej lekcji religii katolickiej*, „Studia Katechetyczne” 2010, nr 7, s. 149.

⁴⁹ R. Bednarczyk, *O wychowaniu i katechezie...*, dz. cyt.; por. J. Bagrowicz, *Godność osoby fundamentem wychowania*, w: „Wychowanie personalistyczne”. Wybór tekstów, red. F. Adamski, Kraków 2005, s. 206-207.

wychowankowi w tej wędrówce, wspieranie go, pomaganie i doradzanie mu, a nade wszystko pociągnięcie go za sobą swoim przykładem i zachwycenie go w ten sposób własną osobą⁵⁰. Zatem wychowanie jest twórczym spotkaniem i dialogiem dwóch osób – wychowawcy i wychowanek w różnych sytuacjach życiowych, zwłaszcza życia szkolnego⁵¹, którego celem jest „wywołanie zamierzonych zmian w osobowości wychowanek”⁵².

Wychowanie, będąc „celowym i świadomym działaniem pedagogicznym zmierzającym do osiągnięcia rozwoju fizycznego, umysłowego, społecznego i kulturowego jednostki ludzkiej”⁵³, jawi się jako „obdarzanie człowieka człowieczeństwem”⁵⁴. Z kolei wychowanie chrześcijańskie jest „procesem harmonijnej jedności elementów naturalnych i nadprzyrodzonych”⁵⁵. Formowanie człowieka winno rozpocząć się najpierw w oparciu o jego naturalne możliwości, a dopiero później należy przystąpić do jego kształtowania poprzez wychowanie chrześcijańskie, które stanowi cenne źródło i dopełnienie całego procesu wychowania⁵⁶. Wychowanie chrześcijańskie jest więc integralną częścią procesu wychowania. To właśnie w całym systemie wychowania bardziej uwidacznia się wychowawcza wartość katechezy szkolnej⁵⁷.

Jednym z celów wychowania jest „ukierunkowanie wychowanek na takie wartości, jak: prawda, dobro i piękno. Ponieważ ich źródłem jest Bóg, będący Najwyższym Dobrem, Prawdą oraz Pięknem, więc w wychowaniu chrześcijańskim istotne jest to, by wychowanek postawił Boga w Trójcy Świętej Jedyne go na pierwszym miejscu, a przez to wzrastał w wierze, nadziei i miłości oraz cnotach moralnych: roztropności, sprawiedliwości, umiarkowaniu i męstwie”⁵⁸.

Wychowanie chrześcijańskie to nie tylko proces wzrastania w wierze, ale również proces równoczesnego dążenia do dojrzałości osobowej, wyrażającej się w dążeniu do pełni człowieczeństwa i stanowiącej podstawowy czynnik wychowania chrześcijańskiego⁵⁹. Potwierdza to Sobór Watykański II, który w deklaracji o wychowaniu chrześcijańskim *Gravissimum educationis* stwierdza: „Prawdziwe zaś wychowanie zdąża do kształtowania osoby ludzkiej w kierunku jej celu ostatecznego, a równocześnie do dobra społeczności, których człowiek jest członkiem i w których obowiązkach, gdy dorośnie, będzie brał udział”⁶⁰. Wychowanie chrześcijańskie akcentuje więc integralny rozwój człowieka oraz jego dążenie do pełni człowieczeństwa (por. EV 97), a także podkreśla kształtowanie osobowości wychowanek⁶¹. W wychowaniu chodzi o to, aby „człowiek stawał się coraz bardziej człowiekiem, – o to, aby bardziej «był» a nie tylko więcej «miał»,

⁵⁰ Por. S. Łabendowicz, *Katecheza szkolna w służbie kształtowania wartości*, „Zeszyty Formacji Katechetów” 2023, t. 89, nr 1, s. 64; M. Ryś, *Wspieranie rozwoju osobowego w rodzinie*, <https://www.stowarzyszeniefidesetratio.pl/Presentations0/01aRys2.pdf>, data dostępu: 14.03.2023; R. Bednarczyk, *O wychowaniu i katechezie...*, dz. cyt.

⁵¹ Por. A. Maj, *Zarys modelu wychowawczego programu szkoły*, „Zeszyty Formacji Katechetów” 2002, t. 8, nr 4, s. 30-31; K. Chałas, „Pedagogia gimnazjum”. *Polskie gimnazjum – tradycja i teraźniejszość*, Dzierżoniów 2001, s. 139.

⁵² S. Łabendowicz, *Katecheza szkolna...*, dz. cyt., s. 64; por. J. Bagrowicz, *Katecheza jako wychowanie*, „Horyzonty wiary” 1996, nr 7, s. 38.

⁵³ S. Łabendowicz, *Katecheza szkolna...*, dz. cyt., s. 64.

⁵⁴ Por. tamże.

⁵⁵ Tamże.

⁵⁶ Por. W. Osiał, *Misja wychowawcza...*, dz. cyt., s. 275-276; R. Bednarczyk, *O wychowaniu i katechezie...*, dz. cyt.

⁵⁷ Por. W. Osiał, *Misja wychowawcza...*, dz. cyt., s. 275.

⁵⁸ S. Łabendowicz, *Katecheza szkolna...*, dz. cyt., s. 64.

⁵⁹ Por. W. Osiał, *Misja wychowawcza...*, dz. cyt., s. 275; Jan Paweł II, *Evangelium vitae* [dalej: EV], 97.

⁶⁰ Sobór Watykański II, *Gravissimum educationis*, 1.

⁶¹ Por. W. Osiał, *Misja wychowawcza...*, dz. cyt., s. 275.

– aby więc poprzez wszystko, co «ma», co «posiada», umiał bardziej i pełniej być człowiekiem – to znaczy, aby również umiał bardziej «być» nie tylko z «drugimi», ale także i «dla drugih»⁶². W wychowaniu chrześcijańskim nie chodzi więc jedynie o przekaz systemu zasad i norm postępowania, ale przede wszystkim o pomoc wychowankowi w poszukiwaniu przez niego jego własnej tożsamości oraz jego upodobnienie się do Chrystusa przez służbę innym, co stanowi warunek konieczny „procesu osobowego rozwoju człowieka oraz dorastania do pełni człowieczeństwa”⁶³.

Integralne wychowanie ściśle wiąże się z uniwersalnymi i ponadczasowymi wartościami, do których warto wychowywać. Wartości te często utożsamiane są z etyką chrześcijańską wypływającą z przykazania miłości Boga i bliźniego, Dekalogu i Ośmiu Błogosławieństw⁶⁴. Wartości chrześcijańskie mają „funkcję integrującą całą społeczność za sprawą wspólnoty wiary i przekonań, a także dają spójną wykładnię postaw moralnych”⁶⁵. Obecność katechezy w szkole pozwala na zacieśnianie współpracy na linii Kościół-państwo⁶⁶.

Dużą wartość w temacie wychowania młodego pokolenia wnoszą szkolne lekcje religii, które muszą wspomagać w tym dziele rodziców/opiekunów prawnych uczniów. Jedynie taki szkolny system edukacyjno-wychowawczy, który uwzględnia także rozwój religijno-duchowy, może stanowić warunek integralnego rozwoju człowieka⁶⁷. Na wyraźny cel wychowawczy katechezy szkolnej wskazują dokumenty Kościoła⁶⁸. *Katechizm Kościoła Katolickiego*, odwołując się do adhortacji apostołskiej *Catechesi tradendae* Jana Pawła II, stwierdza, że: „Katecheza jest «wychowywaniem w wierze» dzieci, młodzieży i dorosłych; obejmuje przede wszystkim wyjaśnianie nauki chrześcijańskiej, podawane na ogół w sposób systematyczny i całościowy w celu wprowadzenia wierzących w pełnię życia chrześcijańskiego”⁶⁹. Zadaniem katechezy jest więc przygotowanie młodego pokolenia do podjęcia i realizacji przez nich ich powołania⁷⁰.

3. Realizacja szkolnego programu wychowania w katechezie

Program wychowawczo-profilaktyczny szkoły to „dokument, w którym zawarte są wszelkie działania o charakterze wychowawczym i profilaktycznym, które wyznaczają kierunek codziennej pracy w szkole (placówce) wszystkich nauczycieli. We wspomnianych działaniach nie można pominąć niezwykle ważnej roli rodziców, którzy dzięki efektywnej współpracy ze szkołą, przyczyniają się do zwiększenia oczekiwanych efektów zarówno w zakresie wychowania, jak i profilaktyki dzieci i młodzieży”⁷¹. Teoretyczna podstawa tego programu opiera się na personalizmie – traktowaniu ucznia jako człowieka, osoby oraz

⁶² Jan Paweł II, „Przyszłość człowieka zależy od kultury”. Przemówienie wygłoszone w siedzibie Organizacji Narodów Zjednoczonych do Spraw Oświaty, Nauki i Kultury (UNESCO), Paryż, 2 czerwca 1980 r.

⁶³ S. Łabendowicz, *Katecheza szkolna...*, dz. cyt., s. 64; por. A. Skreczko, *Wychowanie*, w: *Słownik małżeństwa i rodziny*, red. E. Ozorowski, Warszawa-Łomianki 1999, s. 474 n.

⁶⁴ Por. S. Łabendowicz, *Katecheza w zreformowanej szkole*, „Zeszyty Formacji Katechetów” 2010, t. 40, nr 4, s. 89; M. Łobocki, *Wychowanie moralne w zarysie*, Kraków 2002, s. 138-143; W. Osiał, *Misja wychowawcza...*, dz. cyt., s. 278.

⁶⁵ R. Bednarczyk, *O wychowaniu i katechezie...*, dz. cyt.

⁶⁶ Por. S. Łabendowicz, *Edukacja religijna w systemie szkolnym...*, dz. cyt., s. 87.

⁶⁷ Por. P. Mąkosa, *Szkolna lekcja religii...*, dz. cyt., s. 351.

⁶⁸ Por. R. Bednarczyk, *O wychowaniu i katechezie...*, dz. cyt.

⁶⁹ *Katechizm Kościoła Katolickiego* [dalej: KKK], 5; Jan Paweł II, *Catechesi tradendae* [dalej: CT], 18.

⁷⁰ Por. S. Łabendowicz, *Katecheza szkolna...*, dz. cyt., s. 64; J. Ratzinger, *Drogi wiary w dobie współczesnych przemian*, „Communio” 1992, t. 12, nr 2, s. 125-128.

⁷¹ *Ważny dokument w placówce oświatowej*, <https://pedagogonline.pl/program-wychowawczo-profilaktyczny/>, dostęp online: 07.02.2024.

stylu wychowania – opartego na uniwersalnej aksjologii. Tak więc program ten skoncentrowany jest na uczniu, jako podmiocie wychowania, i ma służyć jego dobru⁷². Na sukces realizacji programu wychowawczo-profilaktycznego szkoły ogromny wpływ ma zgodna współpraca wszystkich zainteresowanych środowisk wychowawczych, przede wszystkim: rodziców/opiekunów prawnych, nauczycieli, wychowawców, katechetów, wspólnoty parafialnej, mass-mediów czy grup rówieśniczych. Pożądanym jest również włączenie w dzieło tworzenia tego planu samych wychowanków, wysłuchanie ich oraz uwzględnienie ich pomysłów, jeśli tylko będą służyły one ich dobru. To sprawi, iż program ten będzie bliższy życiu dzieci i młodzieży⁷³. Jedynie konsekwentna realizacja programu wychowawczo-profilaktycznego jest w stanie zapewnić wychowankowi integralny rozwój⁷⁴. Z tego względu „efekty wychowania zależeć będą od zaangażowania podmiotów procesu wychowania, od czasu jego realizacji, a także od koncepcji człowieka i koncepcji wychowania, którą posiadają wychowawcy, jak również od krytycznej oceny jego wartości, a także od tego, na ile wolny jest on od tzw. ukrytego programu wychowania w szkole”⁷⁵. Oddziaływania te muszą być uporządkowane, by mógł być osiągnięty cel wychowania i wszechstronnego rozwoju⁷⁶.

Katecheza, także ta szkolna, jest nie tylko nauczaniem i inicjacją, ale również wychowaniem⁷⁷. Wychowanie chrześcijańskie nie może być „traktowane w oderwaniu od całego procesu wychowania w szkole. Cele wychowania religijnego muszą być powiązane z rozwojem wychowanka na płaszczyźnie naturalnej. Stąd w wychowaniu katechetycznym ważna jest świadomość, jakiego człowieka chcemy wychować. Istotnym zatem celem wychowania na katechezie jest udzielenie pomocy wychowankowi w odkrywaniu jego własnej tożsamości. Ma ona pomóc mu także w kształtowaniu stosunku do wartości, w podejmowaniu decyzji moralnych opartych na wartościach, a zwłaszcza na Dekalogu. Katecheza powinna też prowadzić do rozwijania społecznych zachowań wychowanka”⁷⁸. Cele te wynikają zarówno z treści głoszonego orędzia, sytuacji Kościoła oraz sytuacji człowieka⁷⁹. W związku z tym program wychowawczo-profilaktyczny szkolnej lekcji religii winien uwzględniać „cele duszpasterskie Kościoła powszechnego i lokalnego, wychowawczy wymiar treści katechetycznych, potrzeby grupy katechetycznej, a także wychowawcze zadania szkoły. Konieczne jest także skorelowanie tego planu z planami innych katechetów i duszpasterzy. Aby taki plan miał szansę powodzenia, musi znaleźć oparcie w działaniach wychowawczych rodziny”⁸⁰.

W szerokim ujęciu celem wychowania na szkolnych lekcjach religii jest wy-

⁷² Por. A. Maj, *Zarys modelu wychowawczego...*, dz. cyt., s. 30; por. Ministerstwo Edukacji Narodowej o wychowaniu w szkole, „Biblioteczka Reformy” 1999, nr 13, s. 28-29; K. Skoczylas, *Katecheza...*, dz. cyt., s. 282-283.

⁷³ Por. K. Skoczylas, *Katecheza...*, dz. cyt., s. 280, 284-285; A. Maj, *Zarys modelu wychowawczego...*, dz. cyt., s. 34-35; J. Nowacki, *Jak tworzyć program wychowawczy szkoły?*, w: *Wewnątrzszkolny system wychowania*, red. J. Kropiwnicki, Jelenia Góra 2000, s. 10-35; M. Mendel, *Szkolny program wychowawczy – projektowanie i realizacja*, w: *Wewnątrzszkolny system wychowania*, red. J. Kropiwnicki, Jelenia Góra 2000, s. 48-77.

⁷⁴ Por. K. Skoczylas, *Katecheza...*, dz. cyt., s. 281.

⁷⁵ Tamże.

⁷⁶ Por. tamże, s. 283; J. Bagrowicz, *Katecheza...*, dz. cyt., s. 49-50.

⁷⁷ Por. K. Skoczylas, *Katecheza...*, dz. cyt., s. 282; J. Charytański, *Cele katechezy*, w: *Teoretyczne założenia katechezy młodzieżowej*, red. R. Murawski, Warszawa 1989, s. 146-166.

⁷⁸ K. Skoczylas, *Katecheza...*, dz. cyt., s. 282; por. KKK 5; CT 18; DKKKP 37-42; K. Misiaszek, *Koncepcja nauczania religii katolickiej w publicznej szkole włoskiej po Konkordacie z 1984 r.*, Warszawa 1999, s. 218-272; W. Osiał, *Misja wychowawcza...*, dz. cyt., s. 277.

⁷⁹ Por. K. Skoczylas, *Katecheza...*, dz. cyt., s. 282; J. Charytański, *Cele katechezy...*, dz. cyt., s. 146-166.

⁸⁰ K. Skoczylas, *Katecheza...*, dz. cyt., s. 283; por. J. Bagrowicz, *Katecheza...*, dz. cyt., s. 49-50.

chowanie do wiary, a przede wszystkim doprowadzenie katechizowanych „nie tylko do spotkania z Jezusem Chrystusem, ale do zjednoczenia, a nawet głębokiej z Nim zażyłości”⁸¹. Prowadzenie do tej relacji jest wychowywaniem ucznia ku pełni człowieczeństwa, stając się drogą ludzkiej formacji, zawierającą w sobie wychowanie do życia rodzinnego, społecznego, narodowego czy kulturowego⁸². Doprowadzenie do wiary w Jezusa Chrystusa umożliwi wprowadzenie w pozostałe tajemnice wiary⁸³, co w rezultacie winno właściwie stymulować rozwój osobowy katechizowanego⁸⁴.

Jednym z celów chrześcijańskiego wychowania jest wychowanie moralne. Fundamentami tego wychowania są: przykazanie miłości Boga i bliźniego, Dekalog, Osiem Błogosławieństw, personalistyczna wizja człowieka ukierunkowana na życie wieczne, a także umiejętność odróżniania dobra od zła⁸⁵. Tak więc wychowanie moralne odwołuje się „nie tylko do płaszczyzny naturalnej, ale także do płaszczyzny nadprzyrodzonej”⁸⁶.

Współczesne czasy, w których żyją i funkcjonują katechizowani, cechują się zatracaniem wartości oraz zanikaniem autorytetów⁸⁷. Z tego względu jednym z zadań katechezy szkolnej jest wychowanie do wartości uniwersalnych, czyli tego, co cenne, co przynosi pożytek⁸⁸. Są to „normy i zasady postępowania, które umożliwiają wychowankowi pełny rozwój oraz chronią go przed wyrządzeniem krzywdy sobie i innym”⁸⁹, a poprzez „potwierdzenie (...) [ich – SŁ] przez codzienne doświadczenie, umożliwiają rozwój wychowanka oraz osiągnięcie przez niego trwałej satysfakcji życiowej”⁹⁰. To właśnie one wyznaczają zarówno cele wychowania (stanowiąc ich źródła i uzasadnienie), jak i kryteria oceny działań wychowawczych⁹¹. K. Chałas wyodrębnia trzy kategorie wartości, które winny być uwzględnione w wychowaniu szkolnym⁹². Wartościami tymi są: „1) wartości ostateczne, decydujące o orientacji życiowej i hierarchizacji wartości, to m.in.: religia, wiara, zbawienie, nadanie sensu życiu, szczęście osobiste, szczęśliwa miłość, miłość bliźniego, praca dla społeczeństwa, dobrobyt, braterstwo między narodami; 2) wartości życia codziennego stanowią m.in.: zdrowie, rodzina, sumienność, uczciwość, honor, dom, wspólnota, stół, chleb, odpowiedzialność, posłuszeństwo, lojalność, opanowanie, odpowiedzialność, dobroć itp. 3) wartości podstawowe, jako powszechnie akceptowane przez społeczeństwo, to: Ojczyzna, naród, Kościół, patriotyzm, praworządność, prawa człowieka, wolność, pokój, demokracja itp.”⁹³.

⁸¹ CT 5; por. Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium ogólne o katechizacji* [dalej: DOK], 80; K. Skoczylas, *Katecheza...*, dz. cyt., s. 282; S. Dziekoński, *Wychowanie...*, dz. cyt., s. 154.

⁸² Por. W. Osiał, *Misja wychowawcza...*, dz. cyt., s. 277; P. Tomasik, *Katechetyka fundamentalna, w: Historia katechezy i katechetyka fundamentalna*, red. J. Stala, Tarnów, 2003, 250; T. Panuś, *10 razy „Tak”, czyli próba bilansu 20 lat nauczania religii w polskiej szkole*, „Katecheta” 2009, t. 53, nr 9, s. 47-48.

⁸³ Por. K. Skoczylas, *Katecheza...*, dz. cyt., s. 283.

⁸⁴ Por. R. Bednarczyk, *O wychowaniu i katechezie...*, dz. cyt.

⁸⁵ Por. DOK 85-86; DKKKP 23; W. Osiał, *Misja wychowawcza...*, dz. cyt., s. 278; M. Łobocki, *Wychowanie moralne...*, dz. cyt., s. 138-143.

⁸⁶ K. Skoczylas, *Katecheza...*, dz. cyt., s. 284.

⁸⁷ Por. tamże, s. 283; W. Osiał, *Misja wychowawcza...*, dz. cyt., s. 278.

⁸⁸ Por. W. Osiał, *Misja wychowawcza...*, dz. cyt., s. 278; S. Łabendowicz, *Katecheza szkolna...*, dz. cyt., s. 62; W. Chudy, „*Pedagogia godności*”. *Elementy etyki pedagogicznej*, Lublin 2009.

⁸⁹ S. Łabendowicz, *Katecheza szkolna...*, dz. cyt., s. 61-62.

⁹⁰ Tamże, s. 62.

⁹¹ Por. tamże.

⁹² Por. K. Chałas, „*Pedagogia gimnazjum*”..., dz. cyt., s. 138-139; także, *Program wychowawczy szkoły*, „Dyrektor Szkoły” 2000, nr 10, s. 13-19; J. Mariański, W. Zdaniewicz, *Wartości religijne i moralne młodych Polaków*, Warszawa 1991, s. 17-21; A. Maj, *Zarys modelu wychowawczego...*, dz. cyt., s. 31.

⁹³ A. Maj, *Zarys modelu wychowawczego...*, dz. cyt., s. 31; por. K. Chałas, „*Pedagogia gimnazjum*”..., dz. cyt., s. 138-139; także, *Program wychowawczy szkoły...*, dz. cyt., s. 13-19; J. Mariański, W. Zda-

Reasumując, można przyjąć, iż wychowanie do uniwersalnych wartości na szkolnych lekcjach religii można przedstawić jako klasyczną triadę: prawda, dobro, piękno, a nade wszystko do miłości: Boga, bliźniego, Ojczyzny i [właściwie rozumianej – nie egoizmu(!)] miłości samego siebie⁹⁴. Z tego względu „istotnym elementem odpowiedzialnego wychowania jest pomaganie wychowankowi, by odkrył, zrozumiał i respektował podstawowe wartości, które odnoszą się do poszczególnych sfer ludzkiego życia”⁹⁵. Wychowanie to jawi się jako szczególnie ważne, zwłaszcza w dzisiejszych czasach, nasiąkniętych kryzysem wartości i autorytetów. Zadania tego winny podjąć się wszystkie środowiska wychowawcze, z rodziną, szkołą i Kościołem na czele⁹⁶. Potwierdza to M. Łobocki, który stwierdza, że „współczesne wychowanie do wartości, zwłaszcza uniwersalnych i ponadczasowych, urasta do wyjątkowego ważnego zadania. Dzieje się tak w niemałej mierze w wyniku wyemancypowania się wielu ludzi (szczególnie w Europie Zachodniej) spod dominującego niegdyś wpływu religii zinstytucjonalizowanej. Podobną tendencję zauważa się także na pewną skalę w Polsce. Przejawia się ona w postępującej z wolna sekularyzacji, niosącej z sobą niekiedy poważne niebezpieczeństwo natury moralnej. Człowiek wszakże, tracąc moralne oparcie w religii, skłonny bywa nie tylko do nieuznawania jakichkolwiek autorytetów moralnych, lecz także wykazuje krytyczny stosunek wobec wszelkich wartości wyższych łącznie z moralnymi. Zdany bywa na wybór wartości według przysłowiowego «widzi mi się», co skazuje go na bardziej lub mniej skrajny relatywizm moralny”⁹⁷. Można więc przyjąć, iż katecheza szkolna, głosząc wartości chrześcijańskie, stwarza doskonałe pole do wychowania do wartości uniwersalnych – wartości religijnych i społeczno-kulturowych. W ten sposób pozwoli ona wychowankowi realizować jego powołanie, a poprzez to, umożliwi mu odnalezienie sensu życia, doprowadzi go do pełni człowieczeństwa, co pozwoli mu dążyć do świętości, aby w konsekwencji osiągnął życie wieczne⁹⁸. Szkoła winna więc „zapewnić każdemu uczniowi warunki niezbędne do jego rozwoju oraz przygotować go do wypełniania obowiązków rodzinnych i obywatelskich”⁹⁹. W wychowaniu do wartości niezwykle ważne jest to, żeby wychowawca nie tylko przekazywał wychowankowi te wartości, ale także – a może przede wszystkim – to, żeby sam żył tymi wartościami, gdyż, jak podkreśla Ojciec Święty Paweł VI: „Człowiek naszych czasów chętniej słucha świadków aniżeli nauczycieli; a jeśli słucha nauczycieli, to dlatego, że są świadkami”¹⁰⁰.

Wychowanie moralne, zwłaszcza na szkolnych lekcjach, to przede wszystkim formacja sumienia¹⁰¹. Mówi o tym, m. in. J. Bagrowicz, który stwierdza, iż to właśnie w sumieniu „doświadcza się najbardziej osobowego wymiaru wychowania i urzeczywistnienia swego człowieczeństwa. Zadaniem wychowawcy jest przede wszystkim umożliwienie człowiekowi pełnego przeżywania swego człowieczeństwa. Wychowanie sumienia łączy się przez to z całością działań wychowawczych;

niewicz, *Wartości religijne...*, dz. cyt., s. 17-21.

⁹⁴ Por. S. Łabendowicz, *Katecheza szkolna...*, dz. cyt., s. 61-62.

⁹⁵ Tamże.

⁹⁶ Por. W. Osiał, *Misja wychowawcza...*, dz. cyt., s. 278.

⁹⁷ M. Łobocki, *Wychowanie moralne...*, dz. cyt., s. 81.

⁹⁸ Por. W. Osiał, *Misja wychowawcza...*, dz. cyt., s. 278; S. Łabendowicz, *Katecheza szkolna...*, dz. cyt., s. 61-63.

⁹⁹ S. Łabendowicz, *Katecheza szkolna...*, dz. cyt., s. 61.

¹⁰⁰ Paweł VI, *Evangelii nuntiandi*, 41; por. K. Skoczylas, *Katecheza...*, dz. cyt., s. 285; J. Sowa, *Teoria grup odniesienia*, „Studia Socjologiczne” 1962, nr 4, s. 41-69.

¹⁰¹ Por. W. Osiał, *Misja wychowawcza...*, dz. cyt., s. 278-279.

mówi się nawet o tej działalności, jako o pedagogii sumienia¹⁰². Potrzeba wychowania moralnego wynika z tego, iż „sama tylko wiedza o tym, co jest moralnie dobre, a co złe, nie wystarcza”¹⁰³. Z tego względu istnieje konieczność ukierunkowywania wychowanka w tym kierunku, aby wybierał dobro i unikał zła oraz aby umiał właściwie ocenić swoje decyzje i postępowanie¹⁰⁴.

Zakończenie

Obecność szkolnych lekcji religii gwarantują akty prawne, zarówno prawa krajowego, jak i prawa międzynarodowego. Umożliwia to przede wszystkim najważniejszy dokument prawny obowiązujący w Polsce, a mianowicie *Konstytucja RP*, która zapewnia każdemu obywatelowi wolność sumienia i wyznawania dowolnej religii. Prawa te potwierdzają również międzynarodowe dokumenty, na czele z *Konkordatem* podpisanym pomiędzy przedstawicielami rządu polskiego i Stolicy Apostolskiej.

Potwierdzeniem potrzeby obecności nauczania religii w szkole jest również jej rola wychowawcza. Głoszone przez nią wartości uniwersalne oraz formowanie sumienia mają ogromny wpływ na wychowanie i integralny rozwój młodego człowieka. Zadania te są prawdziwą sztuką, chociaż ciężką, trudną i czasochłonną, to jednak przynoszącą owocne korzyści dla wychowanka, a w konsekwencji dla rodziny, społeczeństwa oraz wspólnoty Kościoła. W związku z tym działania te wymagają zorganizowanej współpracy wszystkich środowisk wychowawczych, zwłaszcza rodziny, szkoły i Kościoła, która najefektywniej realizują się w czasie katechezy szkolnej.

Bibliografia

Dokumenty Kościoła:

Jan Paweł II, „Przyszłość człowieka zależy od kultury”. Przemówienie wygłoszone w siedzibie Organizacji Narodów Zjednoczonych do Spraw Oświaty, Nauki i Kultury (UNESCO), Paryż, 2 czerwca 1980 r.

Jan Paweł II, *Catechesi tradendae*, Watykan, 16 października 1979 r.

Jan Paweł II, *Evangelium vitae*, Watykan, 25 marca 1995 r.

Katechizm Kościoła Katolickiego, Poznań 1994.

Konferencja Episkopatu Polski, *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce*, Kraków 2001.

Konferencja Episkopatu Polski, *Katecheza w polskich szkołach jest zgodna z „Konstytucją RP” i europejskimi standardami, wbrew opiniom niektórych krytyków*, https://opoka.org.pl/biblioteka/T/TA/TAK/nauczanie_2016.html, dostęp online: 29.01.2024.

Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium ogólne o katechizacji*, Poznań 1998.

Paweł VI, *Evangelii nuntiandi*, Watykan, 8 grudnia 1975 r.

Sobór Watykański II, *Gravissimum educationis*, Watykan, 28 października 1965 r.

Dokumenty prawa państwowego:

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. 1997 Nr 78, poz. 483).

Ustawa o gwarancjach wolności sumienia i wyznania z dnia 17 maja 1989 r. (Dz.U. 1989 nr 29 poz. 155).

Ustawa o stosunku Państwa do Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego z dnia 4 lipca 1991 r. (Dz.U. 1991 nr 66 poz. 287).

¹⁰² J. Bagrowicz, *Wychowanie sumienia na przykładzie poznańskich podręczników dla klas ponadgimnazjalnych*, „Katecheta” 2007, t. 51, nr 3, s. 4; por. W. Osiał, *Misja wychowawcza...*, dz. cyt., s. 278-279.

¹⁰³ DKKKP 26; por. W. Osiał, *Misja wychowawcza...*, dz. cyt., s. 278-279.

¹⁰⁴ Por. KKK 1777-1778; W. Osiał, *Misja wychowawcza...*, dz. cyt., s. 278-279; Z. Marek, *Podstawy wychowania moralnego*, Kraków 2005, 108-115.

Uzasadnienie do orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego z dnia 30 stycznia 1991 r.; sygn. akt K. 11/90, „Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego. Zbiór Urzędowy” 1991, poz. 2, s. 27-72.

Dokumenty prawa międzynarodowego:

Konkordat między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską z dnia 28 lipca 1993 r. (Dz.U. 1998 nr 51, poz. 318).

Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych z dnia 19 grudnia 1966 r. (Dz.U. 1977 nr 38, poz. 167).

Powszechna deklaracja praw człowieka z dnia 10 grudnia 1984 r.

Protokół nr 1 do Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności z dnia 20 marca 1952 r. (Dz.U. 1995 nr 36 poz. 175).

Dokumenty prawa oświatowego:

Minister Edukacji Narodowej, Instrukcja dotycząca powrotu nauczania religii do szkoły w roku szkolnym 1990/91, w: Aspekty prawne nauczania religii rzymskokatolickiej w polskim systemie oświatowym, red. S. Łabendowicz, Radom 2001, s. 8-11.

Ministerstwo Edukacji Narodowej o wychowaniu w szkole, „Biblioteczka Reformy” 1999, nr 13, s. 28-29.

Ministerstwo Edukacji o programie wychowawczym szkoły, „Biblioteczka Reformy” 2001, nr 37, s. 9.

Obwieszczenie Ministra Edukacji Narodowej w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej w sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w publicznych przedszkolach i szkołach z dnia 28 maja 2020 r. (Dz.U. 2020 poz. 983).

Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla sześciolletnich szkół podstawowych i gimnazjów (Dz.U. 1999, nr 14, poz. 129).

Porozumienie między ministrem edukacji narodowej i Konferencją Episkopatu Polski w sprawie kwalifikacji nauczycieli religii z dnia 6 września 2000 r. (Dz. Urz. MENiS Nr 4, poz. 20).

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół z dnia 23 grudnia 2008 r. (Dz.U. 2009, Nr 4, poz. 17, zał. 1-7).

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej w sprawie warunków i sposobu organizowania lekcji religii w publicznych przedszkolach i szkołach z 14 kwietnia 1992 r. (Dz.U. 1992 nr 36 poz. 155).

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej zmieniające rozporządzenie w sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w szkołach publicznych z dnia 30 czerwca 1999 r. (Dz. U. 1999 nr 67 poz. 753).

Ustawa o prawie oświatowym z dnia 14 grudnia 2016 r. (Dz. U. 2017 poz. 59).

Ustawa o rozwoju oświaty i wychowania z dnia 15 lipca 1961 r. (Dz.U. Nr 32, poz. 160).

Ustawa o systemie oświaty z dnia 7 września 1991 r. (Dz.U. 1991 nr 95 poz. 425).

Literatura przedmiotu:

Bagrowicz J., Godność osoby fundamentem wychowania, w: „Wychowanie personalistyczne”. Wybór tekstów, red. F. Adamski, Kraków 2005, s. 206-207.

Bagrowicz J., Katecheza jako wychowanie, „Horyzonty Wiary” 1996, nr 7, s. 38-47.

Bagrowicz J., Wychowanie sumienia na przykładzie poznańskich podręczników dla klas ponadgimnazjalnych, „Katecheta” 2007, t. 51, nr 3, s. 3-9.

Bednarczyk R., O wychowaniu i katechezie w obecnej szkole, <https://www.katecheta.pl/Archiwum/2006/Katecheta-12-2006/VERBA-DOCENT/O-wychowaniu-i-katechezie-w-obecnej-szkole>, dostęp online: 22.01.2024.

Bernaciński Ł., Analiza prawna dotycząca obecności religii w szkole – komentarz do wniosku radnej m. st. Warszawy Agaty Diduszek-Zyglewskiej o udzielenie informacji publicznej przez dyrektorów warszawskich szkół, <https://ordoiuris.pl/wolnosc-religii-w-szkole/analiza-prawna-dotyczaca-obecnosci-religii-w-szkole-komentarz-do-wniosku>, dostęp online: 29.01.2024.

Chałas K., „Pedagogia gimnazjum”. Polskie gimnazjum – tradycja i teraźniejszość, Dzierżoniów 2001.

Chałas K., Program wychowawczy szkoły, „Dyrektor Szkoły” 2000, nr 10, s. 13-19.

Chałupniak R., Katecheza w szkole czy poza szkołą?, „Paedagogia Christiana” 2012, t. 29, nr 1, s. 163-178.

- Charytański J., *Cele katechezy*, w: *Teoretyczne założenia katechezy młodzieżowej*, red. R. Murawski, Warszawa 1989, s. 146-166.
- Chrostowski M., *Nieteologiczne argumenty na rzecz edukacji religijnej w szkołach publicznych w Polsce*, „Paedagogia Christiana” 2021, t. 48, nr 2, s. 91-106.
- Chudy W., „*Pedagogia godności*”. *Elementy etyki pedagogicznej*, Lublin 2009.
- Dziekoński S., *Wychowanie jako zadanie szkolnej lekcji religii katolickiej*, „Studia Katechetyczne” 2010, nr 7, s. 149-165.
- Górowska B., Rydlewski G., „*Regulacje prawne stosunków wyznaniowych w Polsce*”. *Zbiór przepisów i dokumentów. Stan na dzień 31 października 1992 r.*, Warszawa 1992.
- Janiga W., *Katecheza w szkole w świetle obowiązującego prawa*, w: *Katecheza dziś*, red. J. Zimny, Sandomierz 2002, s. 170-197.
- Kasper Ł., *Obowiązkowa religia lub etyka w szkole? Jak to wygląda w innych krajach Europy?*, <https://pl.aleteia.org/2022/09/03/obowiazkowa-religia/>, dostęp online: 29.01.2024.
- Krukowski J., „*Kościół i państwo*”. *Podstawy relacji prawnych*, Lublin 2000.
- Łabendowicz S., *Edukacja religijna w systemie szkolnym w służbie integralnego wychowania*, „Zeszyty Formacji Katechetów” 2019, t. 76, nr 4, s. 79-91.
- Łabendowicz S., *Edukacja religijna w szkole w świetle założeń programowych katechezy Kościoła katolickiego w Polsce po 1990 r.*, „Zeszyty Formacji Katechetów” 2020, t. 80, nr 4, s. 24-38.
- Łabendowicz S., *Katecheza szkolna w służbie kształtowania wartości*, „Zeszyty Formacji Katechetów” 2023, t. 89, nr 1, s. 61-72.
- Łabendowicz S., *Katecheza w szkole – 25-lecie*, „Zeszyty Formacji Katechetów” 2015, t. 59, nr 3, s. 101-111.
- Łabendowicz S., *Katecheza w zreformowanej szkole*, w: „*Katecheza w szkole w perspektywie 20-lecia*”. *Materiały z Sympozjum (Radom, 2 października 2010 roku)*, red. tenże, Radom 2010, s. 85-104.
- Łabendowicz S., *Nauczanie religii w szkole z perspektywy 25-lecia*, w: „*Przyjdź Królestwo Twoje*”. *Księga pamiątkowa dedykowana Jego Ekscełencji Księdzu Biskupowi Henrykowi Tomasikowi w siedemdziesiąt rocznicę urodzin*, red. M. Jagodziński, J. Wojtkun, Radom 2016, s. 391-418.
- Łączkowski W., *Stanowisko Trybunału Konstytucyjnego w sprawie legalności instrukcji MEN dotyczącej powrotu religii do szkoły w roku szkolnym 1990/91*, w: *Nauczanie religii w szkole w państwie demokratycznym*, red. J. Krukowski, Lublin 1991, s. 69-83.
- Łobocki M., *Wychowanie moralne w zarysie*, Kraków 2002.
- Łyko Z., *Stanowisko kościołów niekatolickich w sprawie nauczania religii w szkole*, w: *Nauczanie religii w szkole w państwie demokratycznym*, red. J. Krukowski, Lublin 1991, s. 26.
- Maj A., *Zarys modelu wychowawczego programu szkoły*, „Zeszyty Formacji Katechetów” 2002, t. 8, nr 4, s. 29-37.
- Marek Z., *Podstawy wychowania moralnego*, Kraków 2005.
- Mariański J., Zdaniewicz W., *Wartości religijne i moralne młodych Polaków*, Warszawa 1991.
- Mąkosza P., *Szkolna lekcja religii istotnym elementem wychowania w szkole*, w: „*Wychowanie w szkole*”. *Od bezradności ku możliwościom*, red. R. Chałupniak, T. Michalewski, E. Smak, Opole 2014, s. 351-361.
- Mendel M., *Szkolny program wychowawczy – projektowanie i realizacja*, w: *Wewnątrzszkolny system wychowania*, red. J. Kropiwnicki, Jelenia Góra 2000, s. 48-77.
- Mezglewski A., „*Polski model edukacji religijnej w szkołach publicznych*”. *Aspekty prawne*, Lublin 2009.
- Misiaszek K., *Koncepcja nauczania religii katolickiej w publicznej szkole włoskiej po Konkordacie z 1984 r.*, Warszawa 1999.
- Misiaszek K., *Wychowawcze wartości lekcji religii*, http://www.ndk.archibial.pl/art.php?id_artukul=121, dostęp online: 21.03.2014.
- Misztal H., *Gwarancje prawa międzynarodowego i polskiego w zakresie uprawnień rodziców do religijnego wychowania dzieci*, „Studia z Prawa Wyznaniowego” 2000, nr 1, s. 5-20.
- Nowacki J., *Jak tworzyć program wychowawczy szkoły?*, w: *Wewnątrzszkolny system wychowania*, red. J. Kropiwnicki, Jelenia Góra 2000, s. 10-35.

- Okoń W., *Nowy słownik pedagogiczny*, wyd. X (uzupełnione i poprawione), Warszawa 2007.
- Osiał W., *Misja wychowawcza lekcji religii w szkole*, „Warszawskie Studia Teologiczne” 2012, t. XXV, nr 2, s. 269-280.
- Panuś T., *10 razy „Tak”, czyli próba bilansu 20 lat nauczania religii w polskiej szkole*, „Katecheta” 2009, t. 53, nr 9, s. 43-49.
- Potocki A., *Polemiki wokół powrotu lekcji religii do państwowego systemu oświaty*, „Ate-neum Kapłańskie” 1992, t. 84, nr 2, s. 221-232.
- Przeciszewski M., *Religia w szkole – jak to wygląda w Europie?*, <https://www.ekai.pl/religia-w-szkole-jak-to-wyglada-w-europie/>, dostęp online: 29.01.2024.
- Ratzinger J., *Drogi wiary w dobie współczesnych przemian*, „Communio” 1992, t. 12, nr 2, s. 113-128.
- Ryś M., *Wspieranie rozwoju osobowego w rodzinie*, <https://www.stowarzyszeniefidesetratio.pl/Presentations0/01aRys2.pdf>, data dostępu: 14.03.2023.
- Skoczylas K., *Katecheza w kontekście szkolnego programu wychowania*, „Studia Włocławskie” 2001, nr 4, s. 277-288.
- Skreczko A., *Wychowanie*, w: *Słownik małżeństwa i rodziny*, red. E. Ozorowski, Warszawa-Łomianki 1999, s. 474-480.
- Sowa J., *Teoria grup odniesienia*, „Studia Socjologiczne” 1962, nr 4, s. 41-69.
- Suchocka H., *Nauczanie religii w szkole w świetle konstytucji i ustawodawstwa wybranych państw europejskich*, w: *Nauczanie religii w szkole w państwie demokratycznym*, red. J. Krukowski, Lublin 1991, s. 81-85.
- Tomasik P., *Katechetyka fundamentalna*, w: *Historia katechezy i katechetyka fundamentalna*, red. J. Stala, Tarnów 2003, s. 199-325.
- U. Kropac, *„Religion – Religiosität – Religionskultur”. Ein Grundriss Religioser Bildung in der Schule*, Stuttgart 2019.
- Warchałowski K., *Prawo rodziców do wychowania dzieci zgodnie z własnymi przekonaniami*, „Annales Canonici” 2010, nr 6, s. 57-65.
- Ważny dokument w placówce oświatowej, <https://pedagogonline.pl/program-wychowawczo-profilaktyczny/>, dostęp online: 07.02.2024.
- Więcek K., *„Nauczanie religii katolickiej w polskiej szkole publicznej w kontekście prawa rodziców do wychowania religijnego dzieci”. Aspekty historyczne i wybrane aktualne problemy*, „Studia z Prawa Wyznaniowego” 2013, nr 16, s. 185-211.

Religia w szkole zgodna z polskim prawem i systemem oświatowym

Streszczenie

Niniejszy artykuł jest próbą przedstawienia argumentów przemawiających za potrzebą organizowania szkolnych lekcji religii. Autor podejmując się tego zadania, opiera się na źródłach, na które składają się: dokumenty obowiązującego w Polsce prawa, międzynarodowe akty prawne, tradycja kultury europejskiej oraz nauczanie Kościoła katolickiego. Ukazana jest również rola wychowawcza katechezy szkolnej w programie wychowawczo-szkolnym oraz jej wpływ na integralny rozwój ucznia.

Słowa klucze: katecheza szkolna, lekcja religii, prawo oświatowe, Konstytucja RP, Konkordat, ustawa, integralny rozwój, program wychowania.

Ks. dr hab. Stanisław Łabendowicz, prof. KUL – Instytut Nauk Teologicznych KUL, Wydział Teologii, sekcja Teologii Pastoralnej i Katechetyki Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II w Lublinie. ORCID: 0000-0003-1695-2324